

16.08.2013

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

Viite OM6/41/2012, OM008:00/2012

Asia **OKM lausunto - Lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan tarkistamista koskeva työryhmämietintö**

Oikeusministeriö on pyytänyt opetus- ja kulttuuriministeriöltä lausuntoa lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan tarkistamista koskevasta työryhmämietinnöstä. Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä. Lausuntopyynnössä on lisäksi pyydetty erityisesti arvioimaan, kuinka suurta määrää vapaaehtoisia uusi lainsäädäntö tulisi koskemaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää myönteisenä sitä, että säätämällä lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan tarkistamisesta lisätään keinoja alaikäisten koskemattomuuden suojaamiseen. Ehdotettu laki täydentäisi nykyistä järjestelmää ja korostaisi lapsen asemaa. Esityksen tavoite, lapsen henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaaminen ja siten lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen vapaaehtoistoiminnassa, on tärkeä ja sitä tulee edistää.

Lakiehdotuksen 5 §:ssä säädetään rikosrekisteriotteen pyytämisen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan vapaaehtoistehtävän järjestäjällä olisi oikeus, mutta ei velvollisuutta pyytää rikostaustaotetta. Lakiehdotuksen 5 §:n perustelujen mukaan harrastus- ja muussa vapaaehtoistoiminnassa on usein mahdollista järjestää toiminta siten, että alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta voidaan turvata myös muilla keinoin kuin rikosrekisteriotteita tarkistamalla. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää hyvänä sitä, että rikosrekisteriotteen pyytäminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Näin vapaaehtoisen toiminnan järjestämistä ei vaikeuteta tarpeettomasti.

Lakiehdotuksen 4 §:ssä säädetään ennaltaehkäisevistä keinoista lasten suojaamiseksi. Sen mukaan laissa tarkoitetun vapaaehtoistehtävän järjestäjän olisi luotava toimintaansa koskevia ohjeita tai menettelytapoja, jotka ovat tarpeellisia lain tarkoituksen toteuttamiseksi sekä arvioitava ne tehtävät, joihin valittavien vapaaehtoisten rikostausta on tarkoitus selvittää. Ehdotetun pykälän tarkoituksena on edesauttaa laajempien lasta suojaavien toimintakulttuurien syntymistä. Ehdotuksen taustalla on myös havainto siitä, että rikosrekisteriotteen tarkistamisella voi käytännössä olla vain rajallinen merkitys alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamisessa. Opetus- ja

kulttuuriministeriö pitää tärkeänä sitä, että mietinnössä korostetaan ja kannustetaan toimijoita miettimään myös muita lastensuojelukeinoja kuin rikostaustaotteen pyytämistä. Ehdotuksen 4 §:ään sisältyvien toimien voi katsoa vaikuttavan asenteisiin ja samalla ne korostavat lasten asemaa ja oikeutta hyvinvointiin ja turvallisuuteen.

Lakiehdotuksen yleisperusteluissa kappaleessa 4.1.3 kerrotaan, että vapaaehtoistehtävää varten luovutettava ote olisi maksullinen. Maksuvelvollinen olisi lähtökohtaisesti otteen tilaaja eli vapaaehtoistehtävän järjestäjä. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo, että otteen maksullisuus voi olla tosiasiallinen este ja hidaste varsinkin pienelle järjestölle lähteä pyytämään rikostaustaotteita.

Ehdotuksen vaikutukset opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla

Se, kuinka usein uuden lain mahdollistamaan menettelyyn tullaan käytännössä turvautumaan, riippuu muun ohella siitä, kuinka tunnettu kyseessä olevasta laista vapaaehtoistoimintaa järjestävien keskuudessa tulee. Onkin mahdotonta luotettavasti etukäteen arvioida, kuinka suurta henkilömäärää ehdotetun lain mukainen rekisteriotteen hankkiminen tulee erityisesti kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan toimialoilla koskemaan. Erityisesti nuorisosalalla vapaaehtoistoimintaan osallistuvien alaikäisten koskemattomuuden tehokkaassa suojelussa pääpaino tullee jatkossakin olemaan muissa ehkäisevissä toimenpiteissä kuin lain mahdollistamassa rikostaustan tarkistamisessa.

Lakiehdotuksen 5 §:n 1 momentin mukaan edellytyksiä rikostaustaotteen saamiseen olisi kolme ja kaikkien näiden kolmen edellytyksen tulee täytyä, jotta kyseessä olisi lain soveltamisalaan kuuluva tehtävä. Ehdotetun 1 momentin soveltamisalan piiriin kuuluu tehtävä, johon kuuluu säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa, tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa. Toisena tehtävää koskevana vaatimuksena olisi, että tehtävään kuuluu henkilökohtainen vuorovaikutus alaikäisen kanssa. Kolmanneksi edellytetään, että tehtävässä toimitaan yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa vain satunnaisesti on läsnä vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun toimiva toinen henkilö tai alaikäisen huoltaja. Esimerkiksi nuorisotoiminta on perusluonteeltaan kollektiivista, joten ehdotuksessa mainittu kolmas edellytys täytyynee melko harvoin. Näin ollen nuorisotoiminnan osalta edellä mainitut edellytykset täyttävien tilanteiden määrä lienee vähäinen.

Lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) sovelletaan työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön, johon pysyväisluonteisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Lisäksi lakia sovelletaan mm. yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011) tarkoitettuun palvelun tuottajaan sekä perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettua aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelujen hankkimiseen. Myös opiskelijoilta, jotka opinnoissaan hoitavat tehtäviä, joihin kuuluu työskentelyä lasten ja nuorten parissa, voidaan edellyttää rikosrekisteriotteen esittämistä erityislainsäädännön nojalla. Nykyinen lainsäädäntö kattaa siten hyvin varhaiskasvatuksen ja opetustoimen henkilöstön rikostaustan selvittämisen.

Päivähoidossa, esiopetuksessa, perus- ja lukio-opetuksessa sekä ammatillisessa koulutuksessa toimii vain vähän vapaaehtoisia. Tällöinkään kyse ei yleensä ole lain 5

§:n tarkoittamasta toiminnasta, jossa vapaaehtoinen toimisi yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa vain satunnaisesti on läsnä vapaaehtoistehtävän järjestäjän lukuun toimiva toinen henkilö tai alaikäisen huoltaja. Esimerkiksi päivähoitossa voi olla toimintaa, jossa vapaaehtoiset ”varamummit tai -vaarit” käyvät lukemassa satuja lapsille tai leikittämässä heitä muutoin. Toiminta on normaalia päivähoitotoimintaa tukevaa, missä päivähoidon oma henkilöstö on paikalla huolehtien varsinaisesti lasten hoidosta ja kasvatuksesta.

Esityksen perusteluissa käytetään useassa kohdassa esimerkkinä toiminnasta, johon järjestelmä laajenisi, Mannerheimin lastensuojeluliiton tarjoamaa lastenhoitoapua. Vastaavatyypistä lastenhoitoa tarjoavat myös yritykset. Tällöin yritys palkkaa hoitajan ja yritys tekee hoitosopimuksen perheen kanssa. Tällöin lasten kanssa toimiva hoitaja on työsuhteessa yritykseen, ja sovellettavaksi tulee lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain 2 §.

Lailla 909/2012 (HE 159/2012 vp) on muutettu lasten päivähoidosta annettua lakia (36/1973), ja varhaiskasvatuksen ja päivähoitopalvelujen lainsäädännön valmistelu, hallinto ja ohjaus siirrettiin sosiaali- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön. Päivähoito ei ole näin ollen enää sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Päivähoitoon sovelletaan edelleen sosiaalihuollon lainsäädäntöä joiltakin osin, ja esimerkiksi yksityisistä sosiaalipalveluista annettua lakia sovelletaan sellaisena kuin se on voimassa 1.1.2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö on 7.12.2012 asettanut työryhmän valmistelemaan varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamista. Lasten päivähoitoa koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä on varmistettava, että etenkin yksityisten päivähoitopalvelujen tarjoamisen osalta säilyy nykyistä vastaava järjestelmä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisessä.

Kansliapäällikkö

Anita Lehikoinen

Hallitussihteeri

Juho-Antti Jantunen

Tiedoksi

Valtiosihteerit
Erityisavustajat
Opetus- ja kulttuuriministeriön osastot ja erilliset yksiköt

